

פערי מידע בנוגע לאוכלוסייה הבדואית בנגב

יואב לף

הדוח כולל תקציר
בשפה הערבית

המחקר הוא חלק מסדרת מחקרי תוכנית החומש לפיתוח כלכלי חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב 2017-2021 אשר בוצעו בשיתוף האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב

דמ-929-23

עריכת לשון: סיגל אשכנזי
תרגום לאנגלית (תקציר): חני מנור
תרגום לערבית (תקציר): ג'לאל חסן
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר הוזמן על ידי האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב ומומן בסיועו

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל
ת"ד 3886 ירושלים 9103702
טלפון: 02-6557400
brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | שבט תשפ"ג | פברואר 2023

על מחקר תוכנית החומש (2017-2021) לאוכלוסייה הבדואית בנגב

מחקר תוכנית החומש נערך במימון משותף של האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב ושל מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל. המחקר נמשך שלוש שנים וחצי וכלל מחקרי משנה במגוון נושאים ובהם חינוך, ילדים עם מוגבלויות, תעסוקה והרשויות המקומיות. כמו כן כלל המחקר מחקרי משנה בנושאי רוחב כמו מערך תוכניות העבודה אשר ליווה את תוכנית החומש; הערכים, הכוחות והאתגרים בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב ומנהיגיה; ותמונת מצב של האוכלוסייה הבדואית בנגב – מדדים נבחרים. מלבד זאת שולב במחקר דוח הערכה כוללת של תוכנית החומש.

המחקר נעשה בשיתוף בין האגף לפיתוח כלכלי חברתי בחברה הבדואית בנגב ובין מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל. אנשי האגף הובילו את התוויית נושאי המחקר ונתנו משוב למחקרים עצמם. מכון ברוקדייל תכלל את המחקר ואחראי מקצועית לביצועו.

את הדוחות שפורסמו במסגרת מחקר תוכנית החומש אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון:

<https://brookdale.jdc.org.il/publication/bedouin-population-five-year-plan/>

תקציר

רקע

בשנת 2022 החלה תוכנית החומש השלישית לפיתוח כלכלי חברתי בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב. תוכניות התערבות מורכבות כגון תוכנית החומש מצריכות בסיס נתונים מקיף כדי לזהות את צורכי אוכלוסיית היעד, לעמוד על שינויים במצבה – ולהשוותו למצבן של אוכלוסיות אחרות. אולם רבים מן הנתונים הנדרשים לכך אינם זמינים. לנוכח החוסר בנתונים פנה האגף לפיתוח כלכלי-חברתי בחברה הבדואית בנגב במשרד הרווחה והביטחון החברתי (להלן: האגף) למכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל, בבקשה למפות את מצב הנתונים ואת פערי המידע בנוגע לאוכלוסייה הבדואית בנגב.

מטרת המחקר

המחקר נועד למפות את הנתונים הכמותיים על האוכלוסייה הבדואית בנגב, לאפיין את המגבלות של מסדי הנתונים ולהציע דרכים לשיפורם. זאת כדי שהם ישמשו תשתית איתנה לתהליכי תכנון ולמעקב שוטף אחר שינויים במצב האוכלוסייה הבדואית בנגב.

שיטת המחקר

במחקר נבחנו מגוון מקורות נתונים על האוכלוסייה הבדואית בנגב בכמה היבטים: תדירות הפרסום, עדכניות המידע, מהימנותו ומגבלותיו. דוח זה מסכם את מידת הזמינות של הנתונים הללו במגוון תחומים: גודל האוכלוסייה; הרשויות המקומיות הבדואיות והבדואים בנגב על פי מקומות מגוריהם; תשתיות פיזיות ביישובי הבדואים; חינוך; השכלה גבוהה; תעסוקה; רווחה; בריאות; ביטחון אישי; שימוש באינטרנט; נושאים חברתיים נוספים. בתוך כך צוינו גם בסיסי נתונים שאינם מתפרסמים אך מצויים בידי מגוון גופים, ויש קושי, בירוקרטי או ענייני, לקבל מהם מידע מועיל כדי ללמוד על מצבה של האוכלוסייה הבדואית. נוסף על כך פורטו תחומים שלא נאסף עליהם מידע שיטתי, שהמידע לא עבד בהתאם לצורכי התכנון או שמקום אחסונו של המידע, ככל שהוא נאסף, אינו ברור. המידע בדוח זה מעודכן לאביב 2022.

ממצאים

בתחומי חיים רבים נמצא מחסור ניכר בנתונים בנוגע לאוכלוסייה הבדואית בנגב. כמו כן במקורות המידע הנגישים יש מגבלות רבות, והן מקשות על חילוץ מידע מספק. גם גודלה המצומצם של האוכלוסייה – כ-3% בלבד מאוכלוסיית המדינה – מקשה על חילוץ המידע. קושי זה מתבטא בסקרים: גם כאשר האוכלוסייה הבדואית נדגמת לפי חלקה היחסי באוכלוסיית המדינה, מספר הנסקרים קטן מכדי לחלץ מידע מהימן או לפלחו לקבוצות משנה. פילוח כזה נדרש במיוחד כשמדובר באוכלוסייה עם צרכים מורכבים המצויה במוקד של תוכניות התערבות ממשלתיות. המחסור במידע חמור במיוחד בכל הנוגע לאוכלוסייה במגורים הבלתי

מוסדרים¹ המונה כ-80,000 איש ולה מאפיינים ייחודיים. החברה הבדואית בנגב מצויה בעיצומם של תהליכי מעבר מורכבים, ולפיכך יש בתוכה שונות רבה. מורכבות זו מדגישה ביתר שאת את הצורך במידע מפורט שיאפשר להבחין בין קבוצות משנה בה.

המלצות

ההמלצות לכל תחום מפורטות בפרקי הדוח. להלן המלצות מרכזיות שהן חוצות-תחומים:

- **לאסוף איסוף שיטתי של מידע גם בנוגע לאוכלוסייה המתגוררת במגורים בלתי מוסדרים.** ההמלצה נכונה במיוחד לסקרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס), שכיום אינם דוגמים כלל את האוכלוסייה הזו, אך גם לסקרים של גורמים נוספים ובעת איסוף ופרסום של מידע מינהלי. מציאות החיים של המתגוררים במגורים בלתי מוסדרים שונה בהיבטים רבים מזו של תושבי שמונה-עשר היישובים, ולכן חשוב שהמידע עליהם לא רק יכלל בתמונת המצב של האוכלוסייה הבדואית, אלא יובא גם באופן שיאפשר השוואה בין קבוצות אלו
- **לשתף נציגים מן האוכלוסייה הבדואית כדי לשפר את היכולת לסקור אותה, ובייחוד את המתגוררים במגורים בלתי מוסדרים,** הן בשל קשיים לוגיסטיים (כגון בעיות ברישום כתובות מגורים) הן כדי להפיג חששות באוכלוסייה ולשפר את היענותה
- **לדגום דגימת-יתר של האוכלוסייה הבדואית בסקרי הלמ"ס ובמיוחד בסקרים שהיקפם קטן יחסית** (כגון הסקר החברתי או סקר הוצאות משק הבית). זאת כדי לאפשר הפקת מידע מהימן על אוכלוסייה זו שהיא די קטנה, וכילוח נתונים לפי קבוצות משנה: רשויות מקומיות ויישובים, קבוצות גיל ומגדר. המלצה זו חשובה במיוחד עתה, כשהעיסוק באוכלוסייה הבדואית מצוי בעדיפות לאומית במסגרת תוכנית חומש נוספת. מידע נגיש ומפורט יוכל למקד ולייעל את העשייה ואת הקצאת המשאבים לעומת מידע כללי שאינו מבחין בין אזורים ובין קבוצות באוכלוסייה
- **לגייס גורמי מקצוע במשרדי ממשלה ובגופים ציבוריים** (כמו קופות החולים) כדי שייטעו באיסוף מידע על האוכלוסייה הבדואית, בעדכוננו התדיר ובהנגשתו למקבלי ההחלטות ולציבור. הסבר על חשיבות העניין ופעולה מתואמת בין הגופים עשויים לשפר מאוד את הנגישות למידע ולכן גם את התכנון עבור האוכלוסייה, ולייעל את המעקב אחר שינויים בצרכיה ובמצבה

---

¹ בדוח זה משמשים המינוחים האלה לציון צורות התיישבות של האוכלוסייה הבדואית: **שמונה-עשר היישובים** – שמונה-עשר היישובים ברשויות המקומיות (עיר, מועצות מקומיות ומועצות אזוריות): העיר רהט; המועצות המקומיות חורה, כסיפה, לקיה, ערעה בנגב, שגב שלום, תל שבע; יישובי המועצה האזורית אל-קסום: אום-בטין, א-סייד, דריג'את, כחלה, מולדה, מכחול ותראבין א-צאנע; יישובי המועצה האזורית נווה מדבר: אבו-קוריאנת, קאסר א-סר, ביר הדאג' ואבו-תלול.

מגורים בלתי מוסדרים: מגורים מחוץ לשמונה-עשר היישובים.

בהתייחסות למקורות שאינם במסגרת המחקר הנוכחי, יובאו המונחים לפי המקור.

תוכן העניינים

1	1. רקע
3	2. מטרת
4	3. שיטת המחקר
5	4. גודל האוכלוסייה
7	5. הרשויות המקומיות והבדואים בנגב על פי מקום מגוריהם
16	6. תשתיות פיזיות
20	7. חינוך
24	8. השכלה גבוהה
26	9. תעסוקה
31	10. רווחה
37	11. בריאות
41	12. ביטחון אישי
46	13. שימוש באינטרנט
47	14. נושאים חברתיים אחרים
50	15. סיכום והמלצות עיקריות
52	מקורות

רשימת לוחות

9	לוח 1: פירוט הנתונים בקובץ הרשויות המקומיות לשנת 2020 ומגבלותיהם בנוגע לרשויות הבדואיות
14	לוח 2: סוג הנתונים ומקורות מידע נוספים על האוכלוסייה הבדואית לפי מקומות יישוב ומגבלותיהם
17	לוח 3: סוג הנתונים ומקורות המידע העיקריים בתחום התשתיות ביישובים הבדואיים בנגב ומגבלותיהם
20	לוח 4: סוג הנתונים ומקורות המידע העיקריים בתחום החינוך באוכלוסייה הבדואית בנגב ומגבלותיהם
24	לוח 5: סוג הנתונים ומקורות מידע עיקריים בתחום ההשכלה הגבוהה באוכלוסייה הבדואית בנגב ומגבלותיהם
28	לוח 6: סוג הנתונים ומקורות מידע עיקריים בתחום התעסוקה באוכלוסייה הבדואית בנגב ומגבלותיהם
34	לוח 7: סוג הנתונים ומקורות מידע עיקריים בתחום הרווחה באוכלוסייה הבדואית בנגב ומגבלותיהם
38	לוח 8: סוג הנתונים ומקורות מידע עיקריים בתחום הבריאות באוכלוסייה הבדואית בנגב ומגבלותיהם
43	לוח 9: סוג הנתונים ומקורות מידע עיקריים בתחום הביטחון האישי באוכלוסייה הבדואית בנגב ומגבלותיהם
46	לוח 10: סוג הנתונים ומקורות מידע עיקריים בנוגע לשימוש באינטרנט באוכלוסייה הבדואית בנגב ומגבלותיהם
48	לוח 11: סוג הנתונים ומקורות מידע עיקריים בנוגע לנושאים חברתיים נוספים באוכלוסייה הבדואית בנגב ומגבלותיהם